

BEDEVAART NAAR ANTWERPEN

FRISO DE ZEEUW

In de Nederlandse vakwereld van stadsplanners en ontwerpers geniet Antwerpen de laatste tijd een opmerkelijke populariteit. In groten getale bezoeken zij het Eilandje. Dat is een oud, 172 ha groot havengebied ten noorden van de binnenstad. De gemeente herontwikkelt deze terreinen in fasen tot een 'bruisende stadwijk aan het water'. Het icoon van deze transitie is het Museum aan de Schelde (MAS), een ontwerp van Neutelings Riedijk, overigens zeker een bezoek waard. Deze attractie benoemen de Vlamingen als bewuste 'inplanting', die moet functioneren als 'stapsteen' van de binnenstad naar het nieuwe stadsdeel. Het MAS is omgeven door een jachthaven, woningen, horeca, retail en bedrijfsjes, deels gevestigd in gerestaureerde pakhuizen.

Zeker een geslaagde herontwikkeling; goed gedaan. Maar heel bijzonder? Het blijkt dat de geleidelijke, sterk gefaseerde aanpak, zonder getailleerd masterplan, vooral de aantrekkingskracht vormt: organisch, kleinschalig ontwikkelen! En dat in combinatie met door internationale sterarchitecten ontworpen (semi-)publieke gebouwen.

De stadsbouwmeester van Antwerpen, Kristiaan Borret, kijkt er geamuseerd naar. Hij stelt dat deze methode geen bewuste keus is, maar hoort bij de sterk gefragmenteerde Belgische manier van stadsontwikkeling. In het gezelschap van Nederlandse publieke en private stadsontwikkelaars dat zich onlangs in de stoet van Antwerpen-bezoekers schaarde, kon men horen dat de Antwerpse aanpak hét wenkend perspectief biedt voor ons land. Kort gezegd: 'organisch ontwikkelen met inplanting van staatsiconen als stapsteen'. Hier zien we weer een mooi voorbeeld van de neiging tot volledig doorslaan naar een andere ontwikkelingsstrategie, als nieuwe heilige graal. Het kost kennelijk moeite te denken in termen van toevoeging aan de menukaart van plannings- en ontwikkelmethoden, die men – afhankelijk van economische conjunctuur, locatie, eigendomssituatie en visie – afwisselend kan inzetten. Laten we Antwerpen vergelijken met een andere, precies even grote havenstad, het Zweedse Gothenburg. De metamorfose van verschillende voormalige havengebieden is indrukwekkend. In de afgelopen twee decennia heeft de stad

dat aangepakt in een mix van grootschalige structuurvisies en dito investeringen met kleinschalige invullingen. Met veel aandacht voor de openbare ruimte, marketing van onbekende, ongeliefde stadsdelen en met doeltreffende publiek-private samenwerkingsarrangementen. Gemeentemensen daar zijn nu nieuwsgierig naar de inzet van tijdelijke bestemmingen en kleinschalige herontwikkeling. Maar als aanvulling op het repertoire, niet als vervanging van hun robuuste aanpak.

Antwerpen is in feite bezig met een inhaalslag in het transitieproces als we een vergelijking trekken met andere havensteden. En dat brengt mij op die andere magneet van Antwerpen: burgemeester Patrick Janssens. Inderdaad: hij heeft de stad in beweging gebracht, na tientallen jaren van inertie. Een man met visie en uitvoeringskracht. Hij benadrukt het belang van goede openbare ruimte en een schone stad. En dat zie je als je in Antwerpen loopt. Maar zijn filosofie gaat verder. Janssens huldigt de opvatting dat de fysieke kwaliteit van de stad, van woningen, de openbare ruimten, de nabijheid van de openbare diensten (zoals de politie) het welbevinden van mensen beslissend beïnvloedt. Ik noem het 'fysiek determinisme'. Tachtig Nederlandse stedelijke vernieuwers hebben daar nu juist een diametraal tegenover gestelde mening over, blijktens het boekje 'Stedelijke vernieuwing op uitnodiging' (KEI, 2012). Zij relativeren het belang van 'de stenen' bijna compleet weg. Niettemin heeft de Antwerpse burgemeester met zijn verhalen ongekend succes in Nederland.

Medio oktober zijn er gemeenteraadsverkiezingen in Antwerpen. De sociaal-democraat Patrick Janssen neemt het dan op tegen de populairste politicus van Vlaanderen, de rechtse nationalist Bart de Wever. Alles wijst op een spannende nek-aan-nekrace. Als Janssens verliest, weet ik waardoor het komt: verkeerschaos in de stad. Die heeft hij (nog) niet het hoofd kunnen bieden.

Mr Friso de Zeeuw is directeur Nieuwe Markten van Bouwfonds en praktijk-hoogleraar Gebiedsontwikkeling aan de TU Delft.